

ТРІСКОВІ ВІЙНИ: ЕКОНОМІКА, ПОЛІТИКА ТА ПРАВО НА МОРЕ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

«Тріскові війни» – серія конфліктів між Ісландією та Великою Британією, що відбувалися у 1958–1976 рр. через розширення Ісландією своїх морських риболовецьких зон. У центрі дослідження – геополітичне й економічне підґрунтя суперечок, стратегія малих держав у протистоянні з великими міжнародними гравцями.

Ключові слова: Ісландія, Велика Британія, США, НАТО, морські межі.

Abstract

The "Cod Wars" – a series of conflicts between Iceland and Great Britain, which took place in 1958–1976 due to the expansion of Iceland's sea fishing zones. The study focuses on the geopolitical and economic background of disputes, the strategy of small states in confrontation with large international players.

Keywords: Iceland, Great Britain, USA, NATO, maritime borders.

Вступ

Тріскові війни (ісл. Landhelgisstríðin – «війна за територіальні води») – серія конфронтацій (дипломатичних конфліктів) між Ісландією та Великою Британією між 1958 та 1976 рр., що стосувалися виняткової економічної зони першої і щодо прав риболовлі в Північній Атлантиці. Ісландія поетапно розширювала цю зону, виправдовуючи це потребами власного рибальства, що становило основу економіки країни. Це викликало спротив деяких європейських держав, а надто Великої Британії, чії судна ловили рибу в тих водах. Назва «тріскова» походить від тріски — найчастіше виловлюваної в тих краях риби (англійською мовою назва cod war є іронічним протиставленням до cold war – холодної війни) [1].

Результати дослідження

У 1958 р. ООН організовує першу Міжнародну конференцію з морського права. На цій конференції низка країн намагається розширити свої територіальні води до 12 морських миль, однак учасникам не вдається прийняти спільне рішення. При цьому Ісландія дещо пізніше у 1958 р. проголошує впровадження 12-мильної зони. Рішення було сприйняте негативно усіма членами НАТО. Більше за всіх воно зачепило Великобританію, яка заявила, що її судна будуть продовжувати займатися риболовлюю під захистом військового флоту. І 53 військові кораблі справді вирушили до ісландських вод. Оскільки в Ісландії немає збройних сил, вона змогла виставити на противагу 7 патрульних катерів та один летючий човен. Ісландські човни намагалися знаходити порушників 12-мильної зони, однак на допомогу регулярно приходили британські фрегати. Ісландці кілька разів зробили постріли у бік британських траулерів, патрульний катер «Егір» зіткнувся з фрегатом «Расселл», однак жертв під час конфлікту не було. Не маючи змоги взяти гору силою, Ісландія почала погрожувати вийти з НАТО та ліквідувати американську військову базу на власній території. Загроза була сприйнята членами НАТО з усією серйозністю, тож Великобританія змушена була погодитися на 12-мильну зону. У вигляді компромісу британці отримали змогу рибалити у зовнішній 6-мильній зоні упродовж трьох років.

На початку 1970-х рр. стало очевидним, що рибні ресурси у водах навколо Ісландії, зокрема оселедець, зазнали значного виснаження. Подальші дослідження, проведені ісландськими науковцями, засвідчили також суттєве скорочення запасів тріски – ключового виду для національної економіки. З огляду на загрозу екологічній стабільності та економічній безпеці, уряд Ісландії ухвалив рішення про чергове розширення меж своїх риболовецьких вод – цього разу до 50 морських миль.

Однак це рішення викликало різко негативну реакцію з боку не лише західноєвропейських країн, а й держав-членів Варшавського договору. Попри це, Ісландія заручилася політичною підтримкою низки

африканських країн, апелюючи до ідеї боротьби з неоколоніалізмом та імперіалізмом, яку відкрито артикулював прем'єр-міністр країни.

У відповідь на ісландські односторонні дії Велика Британія та Західна Німеччина обрали стратегію ігнорування нового морського режиму. Хоча британський уряд тимчасово утримувався від військової ескалації, він перекинув у регіон великі, маневрові буксири для забезпечення безпеки своїх траулерів, що свідчило про готовність до силової демонстрації інтересів.

Під час одного з зіткнень загинув ісландський моряк. Щоб перемогти, Ісландія застосувала перевірену тактику: почала погрожувати виходом із НАТО та закриттям американської бази. І знову під тиском США британці змушені були підкоритися. Згідно з угодою, британці упродовж двох років могли рибалити у 50-мильній зоні, хоч їхній улов обмежувався 130 тисячами тонн на рік.

Під час одного з морських інцидентів, що сталися в період загострення конфлікту, трагічно загинув ісландський моряк, що ще більше посилювало напруження між сторонами. З метою досягнення стратегічної переваги Ісландія вдалася до вже випробуваного дипломатичного важеля – пригрозила виходом із НАТО та закриттям американської військової бази на своїй території. Ці дії спричинили занепокоєння у Вашингтоні, і під тиском Сполучених Штатів Велика Британія зрештою була змушена піти на поступки [2].

Третя тріскова війна (1975–1976) стала найінтенсивнішою і найжорсткішою фазою конфлікту між Ісландією та Великою Британією. За різними джерелами, зафіксовано від 35 до 55 інцидентів за участю військових кораблів обох сторін, під час яких часто мали місце навмисні тарани. На відміну від попередніх зіткнень, цього разу обидві сторони вдавалися до більш агресивної тактики, не виключаючи спроб серйозного пошкодження або навіть затоплення суден супротивника.

На початку 1976 року Ісландія вдалася до крайнього дипломатичного заходу – офіційно розірвала дипломатичні відносини з Великою Британією. Утім, вирішальну роль у завершенні конфлікту знову відіграло стратегічне становище Ісландії в системі євроатлантичної безпеки. Погроза закриття ключової бази НАТО на її території змусила західних союзників, передусім США, чинити тиск на Лондон. У результаті досягнуто нової домовленості, відповідно до якої британським риболовецьким суднам дозволялося тимчасово продовжити промисел у межах нової 200-мильної виключної економічної зони Ісландії – за певних обмежень [3].

Висновки

Ісландія зуміла відстояти свої національні інтереси, попри військову слабкість. Використовуючи дипломатичні важелі, погрозу виходу з НАТО та закриття американської бази, країна змусила навіть значно сильнішу Велику Британію йти на поступки. Для України приклад Тріскових воєн є показовим: навіть менша за ресурсами держава здатна успішно захищати свої інтереси, якщо поєднує дипломатичний тиск, міжнародні союзи та власну наполегливість. Важливим є вміння використовувати геополітичне положення та економічні аргументи як інструменти впливу, а також створювати ситуацію, коли вчинки іншої сторони стають вигіднішими, ніж продовження конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гольд М. Чий улов? 50 років тому між Британією та Ісландією спалахнула «тріскова» війна. URL: https://lenta.ua/chiy-ulov-50-rokiv-tomu-mizh-britaniyeu-ta-islandiyeu-spalahnula-triskova-viyna-124374/#google_vignette
2. Kurt B. Cod wars. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/history/cod-wars>
3. Сопов О., Царенко М. Ісландія-Україна. URL: https://vgo-kraina.org/catalog/layer/islandiya-ukrayina-zdobutki-i-nagorodi?utm_source=chatgpt.com

Тодоренко Дмитро Віталійович – студент групи ІТТ-23б, факультету машинобудування та транспорту Вінницького національного технічного університету.

Todorenko Dmytro – student of group ІТТ-23b, faculty of mechanical engineering and transport, Vinnytsia National Technical University.

Герасимов Тимофій Юрійович – доктор історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна, e-mail: timger84@gmail.com

Gerasymov Tymofiiy – doctor of historical sciences, assistant of professor of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: timger84@gmail.com